

Motion till riksdagen 2025/26:1238

av Niklas Sigvardsson m.fl. (S)

Värnande av Vätterns vatten

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga ett starkare rättsligt skydd för Vättern som dricksvattentäkt och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att belysa den samhällsviktiga funktionen som Vättern har i frågan om skyddsvärd civil infrastrukturresurs och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Tillgång till rent dricksvatten är en grundläggande mänsklig rättighet och en förutsättning för såväl folkhälsa som hållbar samhällsutveckling. Vättern är i dag en av Sveriges viktigaste dricksvattentäkter. Den försörjer cirka **350 000 personer**, och enligt de regionala utvecklingsplanerna (bland annat via projektet ”Vätternvattnet”) kommer denna siffra att stiga till **över 800 000 invånare** när även Örebro, Kumla, Hallsberg och delar av Mälardalen inkluderas.

Trots denna betydelse saknas ett tillräckligt rättsligt skydd som väger tungt i avvägningen mot andra exploateringsintressen. I dagsläget hotas Vätterns vattenkvalitet av ett antal allvarliga riskfaktorer:

Vättern är ett kallvattenekosystem med lång omsättningstid – det tar cirka **60 år** för hela vattenmassan att förnyas, vilket gör sjön mycket sårbar. Enligt SMHI:s rapport Klimat i förändring (2023) har medeltemperaturen i regionen ökat med cirka **2 °C** sedan 1960-talet. Effekten blir minskad syresättning i djupvattnet, ökad algblooming och försämrade förutsättningar för arter som röding. Även vattennivån i Vättern har under 2022 och 2023 varit under det historiska genomsnittet, vilket bekräftats av Länsstyrelsen i Jönköpings län.

Flera ansökningar har lämnats in för gruvverksamhet i närheten av Vättern, bland annat i Norra Kärr (precis norr om sjön). Projektet, som rör utvinning av sällsynta jordartsmetaller, har fått ökad aktualitet efter att EU:s Critical Raw Materials Act antogs

2023. Även om den gröna omställningen kräver mineraler, kan detta inte ske på bekostnad av grundläggande försörjningstrygghet och miljöhälsa. Att Vättern är vattentäkt för hundratusentals människor måste väga tyngre än kortsiktiga vinster i utvinning.

Enligt en studie från Örebro universitet och IVL Svenska Miljöinstitutet (2023) återfinns **mätbara halter av mikroplaster i samtliga större svenska insjöar**, men Vättern utmärker sig med särskilt höga nivåer – bland annat kopplade till avrinning från vägar och industriella utsläpp. Forskning visar att plastpartiklar är särskilt svåra att avlägsna i konventionella vattenverk.

Miljöbalkens hänsynsregler och EU:s ramdirektiv för vatten (2000/60/EG) ger Sverige ett tydligt ansvar att skydda vattenresurser av betydelse för människors hälsa. Det är dock uppenbart att dessa inte tillämpas med tillräcklig kraft när det gäller Vättern. Regeringens egna utredningar, bland annat SOU 2021:81 En säker tillgång till dricksvatten, bekräftar detta – men förslagen har ännu inte lett till skarpa lagändringar. Detta är anmärkningsvärt och oroande.

Vätterns status som dricksvattentäkt, Natura 2000-område och del av ett Unesco-biosfärområde (Östra Vätterbranterna) förpliktar till särskild försiktighet och långsiktighet. Det räcker inte med punktvisa insatser – ett samlat och rättsligt bindande skydd behövs, liknande det som införts för Väneren genom samordnade vattenskyddsplaner.

Utöver de miljömässiga och ekologiska skälen till ett stärkt skydd av Vättern måste även ett förstärkt beredskapsperspektiv vägas in. Vättern är i dag en av Sveriges viktigaste nuvarande och potentiella dricksvattentäkter, med kapacitet att försörja långt över 600 000 människor med råvatten av exceptionellt hög kvalitet. Det är en förutsättning för grundläggande samhällsfunktioner att tillgången till rent dricksvatten säkras – även vid höjd beredskap, kris eller krig.

I regeringens proposition om totalförsvaret 2025–2030 (prop. 2024/25:34) lyfts vikten av att säkerställa robusta samhällsfunktioner, särskilt vad gäller livsmedelsförsörjning, infrastruktur och vattenförsörjning. Enligt MSB:s nationella risk- och förmågebedömning från 2023 är vattenförsörjning ett av de mest sårbara områdena i svensk krisberedskap. Trots det saknas ett tydligt skydd i lag för särskilt strategiska vattenkällor, såsom Vättern.

Sårbarheten förstärks av Vätterns långsamma vattenomsättning. Detta innebär att varje form av förorening kan få långvariga och omfattande konsekvenser. I ett kris- eller krigsscenario där alternativa vattenkällor kan vara påverkade av sabotage, brist på elförsörjning eller kemiska utsläpp, är det av största vikt att åtminstone en central vattentäkt av hög kvalitet hålls intakt.

Vättern bör ses som en skyddsvärd resurs med samma säkerhetspolitiska prioritet som annan samhällskritisk infrastruktur. Att använda och skydda sjöns vatten på ett hållbart sätt är inte bara en miljöfråga utan också en del av Sveriges nationella säkerhet, vilket bör framgå i lagstiftningen.

Niklas Sigvardsson (S)

Johanna Haraldsson (S)

Markus Kauppinen (S)

Carina Ödebrink (S)